

ВСТУП

Таємниця Розето

ЦІ ЛЮДИ ПОМЕРАЛИ ВІД СТАРОСТІ. ОСЬ І ВСЕ

1

Розето-Вальфорторе затишно розмістилося у ста милях на південний схід від Рима в Апеннінському передгір'ї італійської провінції Фоджа. Як достату середньовічне поселення, місто збудовано навколо великої центральної площа. Навпроти площі розташовується Палаццо Марчезале, палац родини Саджезе, колишніх великих землевласників. Прохід під аркою з одного боку веде до церкви Мадонни дель Карміни — покровительки гори Карміни. Схилом гори біжать вузькі кам'яні сходи, по обидва боки від яких скучені двоповерхові кам'яні будинки з дахами із червоної черепиці.

Протягом століть селяни Розето працювали в мармурових кар'єрах близьких гір або обробляли землю долини, розміщеної терасами. Щоранку вони проходили п'ять чи шість миль горою вниз, а ввечері повторювали цю саму тривалу мандрівку назад. Життя було важким. Жителі майже всі були неписьменні й злідарювали страшенно. Вони не надто сподівались на економічне зростання, аж допоки в дев'ятнадцятому столітті до Розето не долетіла чутка, що за океаном існує земля нових можливостей та перспектив.

У січні 1882 року гурт із одинадцятьох мешканців Розето — десять чоловіків та один хлопчик — відплівли до далекого

Нью-Йорка. Свою першу ніч в Америці вони спали на підлозі в шинку на Малберрі-стрит, Маленька Італія, Манхеттен. Тоді вони помандрували на захід, і, зрештою, знайшли роботу у сланцевому кар'єрі за дев'яносто миль на захід від міста Бенгор, Пенсильванія. Наступного року ще п'ятнадцять жителів Розето відпливли до Америки, причому деякі з них також опинилися в Бенгорі, у тому самому кар'єрі. Ці іммігранти, своєю чергою, дали знати мешканцям Розето, що в Америці — рай для сподівань, і незабаром група за групою, люди з Розето пакували валізи й пливли до Пенсильванії, аж поки потік іммігрантів не перетворився на потужну повінь. 1894 року тисяча двісті жителів Розето подали документи на отримання американських паспортів, залишаючи порожніми цілі вулиці італійського селища.

Колишні мешканці Розето почали купувати землю на кам'янистих схилах, на вузьких вуличках, що бігли вгору й униз схилом пагорба, та будували двоповерхові кам'яниці з похилими дахами, що розташовувалися близько одна до одної. Вони звели церкву, нарекли її церквою Діви Марії гори Кармель і назвали головну вулицю, на якій вона стояла, Гарібальді-авеню, на честь великого генерала, котрий об'єднав Італію. Із самого початку вони назвали своє місто Новою Італією, проте згодом змінили назву на Розето, яка видавалась єдино правильною, зважаючи на те, що майже всі вони походили з одного селища в Італії.

1896 року енергійний священик на імення отець Пасквале де Ніско взяв на себе обов'язки настоятеля церкви. Саме він започаткував духовні спільноти та фестивалі; заохочував населення обробляти землю й висаджувати цибулю, квасолю, картоплю, дині та фруктові дерева на довгих задніх подвір'ях за будинками. Він роздавав насіння й бульби. Місто наповнилося життям. Мешканці Розето почали тримати свиней на задніх дворах і вирощувати виноград з метою готувати домашнє вино. З'явилися школи, парк, жіночий монастир і цвінтар. На Гарібальді-авеню відкрилися невеличкі крамниці, пекарні, ресторани та кафе. З'явилися понад десяток

фабрик, на яких шили блузи. Сусідній Бангор майже повністю належав валлійцям та англійцям, а місто поруч було німецьким, це означало, якщо взяти до уваги і без того складні стосунки між англійцями, німцями та італійцями, що Розето належало виключно італійцям. Якби в перші десятиліття дводцятого століття ви пройшлися вулицями Розето в Пенсильванії, то почули б, що розмовляли тут виключно італійською, і не просто італійською, а південним діалектом Фоджа, що побутував в італійському Розето. Містечко Розето в Пенсильванії було таким собі крихітним самодостатнім світом, невідомим для навколоїщного світу. Воно могло й надалі таким залишитись, якби не один чоловік — Стюарт Вулф.

Вулф був лікарем. Він вивчав процеси травлення й роботу шлунка, викладав у медичній школі при університеті Оклагоми. Літо він проводив на фермі в Пенсильванії неподалік Розето, хоч це не мало особливого значення, оскільки, навіть проживаючи в сусідньому містечку, ніхто не відав багато про Розето, що був цілим світом у собі. «Якось, коли ми були там улітку, а саме наприкінці 1950-х років, мене запросили провести семінар у місцевому медичному товаристві, — розповідав згодом Вулф у одному з інтерв'ю. — Після дискусії місцевий лікар запросив мене на келих пива. Поки ми пили пиво, він зазначив: “Знаєте, я працюю вже сімнадцять років. Пацієнти до мене приходять з усіх усюд, проте в Розето не знайти пацієнта молодшого від шістдесяти п'яти років із хворим серцем”».

Вулф був приголомшений. За вікном 1950-ті роки, до винайдення ліків для зниження рівня холестерину та агресивних засобів із запобігання хвороб серця ще довго. Серцеві напади були справжньою епідемією у США. Вони стали основною причиною смертей серед чоловіків, молодших за шістдесят п'ять років. Неможливо працювати лікарем, підказував здоровий глузд, і не побачити серцевого нападу.

Стюарт Вулф вирішив дослідити це питання, для чого заручився допомогою та підтримкою деяких своїх студентів і колег з Оклагоми. Вони зібрали свідоцтва про смерть мешканців

міста, проаналізували записи лікарів. Узяли медичні історії, створили сімейну генеалогію. «Ми багато працювали», — розповідає Вулф, — і вирішили здійснити попереднє дослідження. Ми почали 1961 року. Мер повідомив: “Усі мої сестри прагнуть вам допомогти”. Він мав чотири сестри. Він сказав: “Можете зайняти приміщення міської ради”. Я запитав: “А де ж проходитимуть засідання міської ради?”. На що мер відповів: “Ми відкладемо їх на певний час”. Жінки дійсно приносили нам їжу. У нас були невеличкі будки, у яких ми збирали кров та робили ЕКГ. Ми були там протягом чотирьох тижнів. Згодом я мав розмову з місцевою владою, і нам на період літніх канікул виділили приміщення школи. Ми запросили всіх жителів Розето пройти тести».

Результати були разочітами. Буквально жодна людина в Розето, молодша за п'ятдесят п'ять років, не померла від серцевого нападу і не мала жодних ознак недуг серця. Що стосується чоловіків, старших аніж шістдесят п'ять років, то рівень смертності через серцеві напади в Розето становив зaledве половину кількості по США загалом. Рівень смертності в Розето від усіх випадків виявився на 30—35 % нижчим, аніж очікували.

Вулф залучив свого друга Джона Бруна, соціолога з Оклагоми. «Я найняв студентів-медиків та студентів факультету соціології, що навчалися на останньому курсі, як інтерв'юерів. Отож, ми ходили від дверей до дверей, опитуючи кожного у віці понад двадцять один рік, — згадує Брун. Зазначені події відбувалися більше ніж п'ятдесят років тому, проте в голосі Бруна досі чути подив, коли він описує, що саме вдалося знайти. — Не спостерігалося самогубств, алкоголізму, наркоманії та обмаль дрібних злочинів. Ніхто не одержував соціальних виплат. Потім ми шукали виразки шлунка й дванадцятапалої кишки. Нічого не знайшли. Ці люди помирали від старості. От і все».

Професіонали на кшталт Вулфа мають спеціальну назву для місць, подібних до Розето, — місць, що лежать поза межами розуміння, місць, де не діють звичні правила. Розето було унікальним.